

Denizlerdeki
Dostlarımız

Yunuslar

Yavru Yunuslar Anne Sütünü Nasıl Emerler?

Yunuslarda, yavruların anne karında gelişimi yaklaşık 12 ay sürüyor. Doğum, doğal olarak sualtında gerçekleştiği için, doğum sırasında hiçbir ferstğin olmaması gerekiyor. Aksi halde bebek boğulma tehlikesiyle karşı karşıya kalabiliyor. Doğum sırasında, yavru yunusların, biz insanlarda olduğu gibi, önce başları değıl, kuyruküzgeçleri dışarı çıkıyor. En son olarak da başları anne karından çıkıyor. Doğum biter bitmez anne yunus dişleriyle göbek bağıni kesiyor. Sonra da ya anne yunus ya da onun yanında bulunan başka bir yunus, bebeğı ilk soluğunu alması için su yüzeyine çıkartıyor.

Yavru yunusların anne sütünü emme yöntemleri de ilginç. Dilleri hareketli olmadığından anne sütünü ememezler. Bunun yerine, ağızlarıyla annelerinin meme uçlarına dokunduklarında, buradaki kaslar sütünü dışarı fıskırmasını sağlar. Anne yunuslar yavrularını yaklaşık iki yıl boyunca emzirirler. Yavrular annelerinin yanında 5-8 yıl kadar kalırlar. Bu sürede annelerine çok yakın olacak biçimde yüzerler; ondan balık ve kalamar avlamayı, ayrıca öteki yunuslarla iletişim kurmayı öğrenirler.

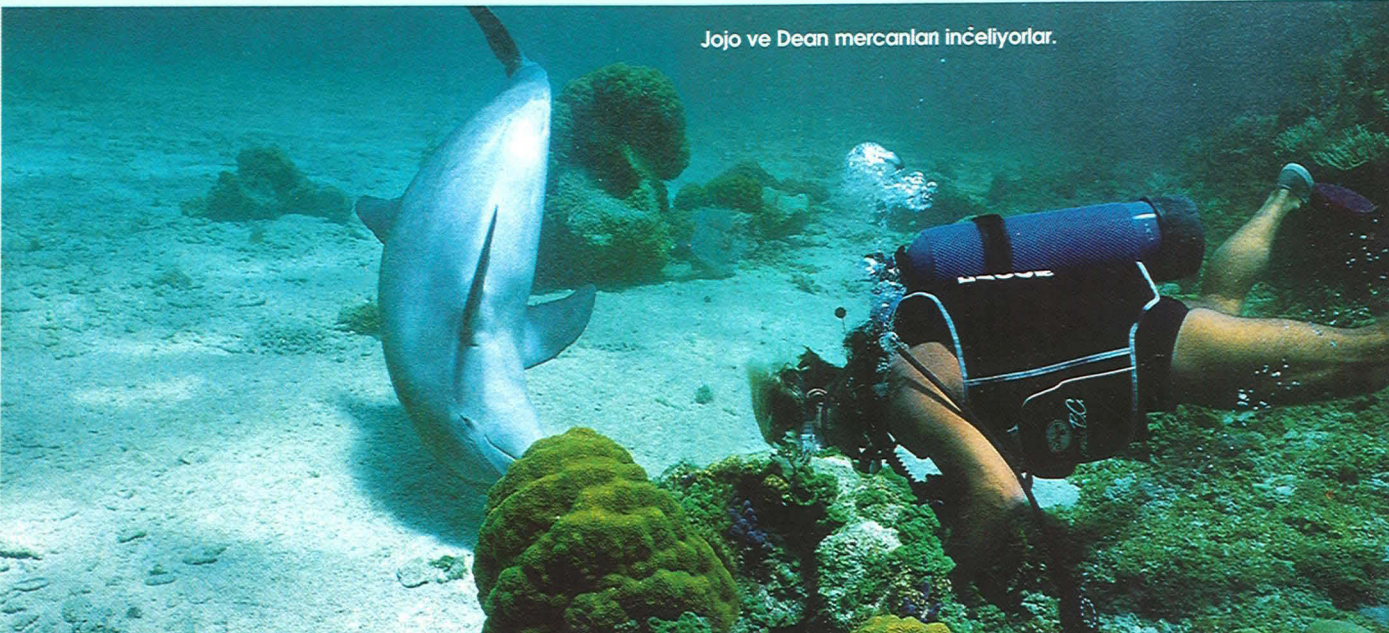
Yunusları bilmeyenin ve sevmeyenin yoktur herhalde. Gülümsedikleri izlenimini veren gagaya benzeyen ağızları, sevimli gözleri, kendine özgü baş biçimleri ve çevik gövdeleriyle yunuslar her zaman insanları etkilemişlerdir. Öyle ki filmlere, dizilere (1960'lı yıllarda "Flipper" adlı bir yunusla ilgili bir dizi çekilmişti), belgesellere konu oldular. Birçok insanın sevgisini kazandılar.

Yunuslar, çok eski tarihlerde de insanların ilgisini çekmişler. Yunan mitolojisine göre, göğü bir ucundan ötekine kat eden güneş tanrısı Apollon, bir süre denizlerde yunus olarak yaşamış. Bir başka söylenceye göreyse, deniz tanrısı

Poseidon, şarap tanrısı Dionysos'un denize attığı korsanlara acımış ve onları yunuslara dönüştürmüş. Bu söylencelerden, yunusların, eski tarihlerde de insanların ilgilerini çektikleri anlaşılıyor.

Dünya'nın neredeyse bütün denizlerinde yaşayan yunuslar her zaman kalabalık gruplar halinde dolaşırlar. Kimi zaman yerleşim bölgelerine o kadar yaklaşırlar ki, kıyıda bir yunus sürüsünün geçtiğı rahatlıkla görülebilir. Oyuncu ve neşeli hayvanlar olan yunuslar, güçlü ve çevik gövdeleri sayesinde yüzerken deniz yüzeyine sıçrayıp tekrar dalebilirler. Kimi zaman da, oyun için su yüzeyinden dışarı sıçrayıp, gövdelerini yana döndürerek suya atırlar. Yunuslar, açık denizlerde teknelerle ya da gemilerle yarışmayı da çok severler. Açık denizde seyreden teknelerin oluşturduğu dalgalarla oynayarak onlarla yarışrlar.

Bir sürüdeki yunuslar birbirlerinden kolay kolay ayrılmazlar. Yaşamları boyunca bir arada bulunurlar. Ne var ki kimi yunuslar, annelerinin ölümü ya da birlikte dolaştıkları sürünün herhangi bir nedenden dağılması sonucunda tek başlarına kalırlar. Bunlardan bazıları, belki de yalnızlıktan sıkıldıkları için insanların bulunduğu bölgelere yaklaşırlar ve onlarla iletişim kurmaya başlarlar. Tıpkı bu yazımızda söz edeceğimiz, Bahama'daki Providenciales Adası çevresinde yaşayan Jojo adlı yunusun yaptığı gibi. Jojo, yaşadığı bölgede dalış öğretmenliği yapan Dean Bernal'a yaklaşmış. Dean, Jojo'yla iletişim kurmayı başarak bu sevimli yunusu yakından

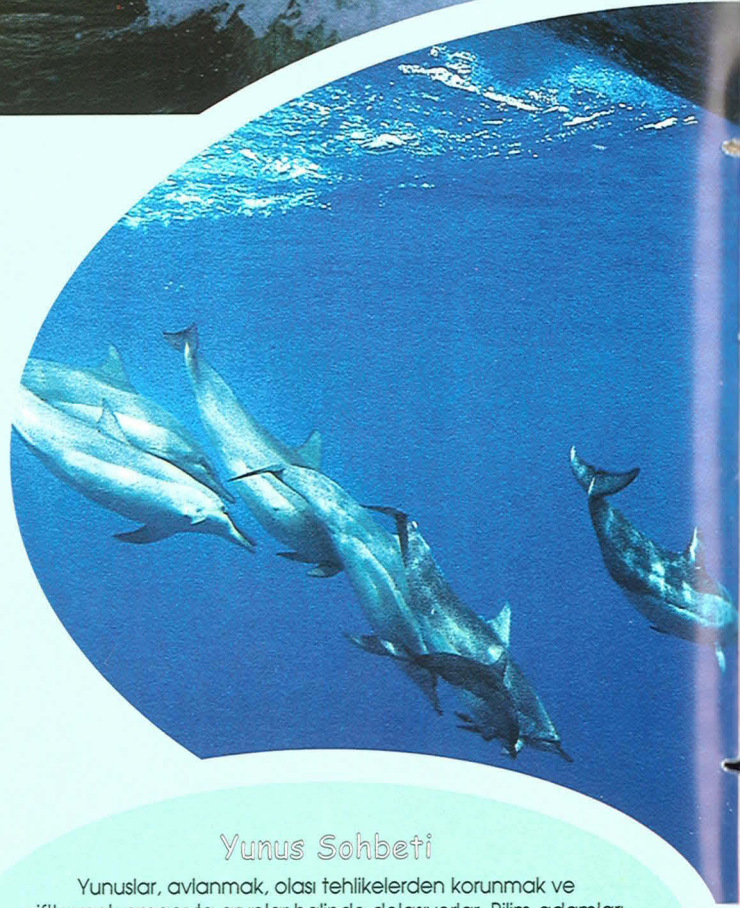
Jojo ve Dean mercanları inceliyorlar.

tanıma fırsatını elde etmiş. Hatta zamanla çok iyi arkadaş olmuşlar. Nasıl mı? Bunu Dean'den dinleyelim: "Birkaç yıl öncesine kadar her yaz gittiğim Bahama Adaları'nın güneydoğusundaki Providenciales Adası'ndaydım. Orada turistlere tüple dalmayı öğretiyordum. Adanın yerlileri beni, bölgede yaşayan Jojo adını verdikleri bir yunusa karşı uyarmışlardı. Jojo, birkaç kez sığ bölgelere gelip denizde yüzenleri ürkütmüş.

Bir sabah, öğrencilerime bazı dalış tekniklerini öğretiyordum. Jojo büyük bir hızla üzerimize doğru gelerek, son anda yönünü değiştirip uzaklaştı. Bunun üzerine hızla denizden çıktık. Çıktığımızda, onun bizi sessizce izlediğini gördük. Davranışlarına bir anlam veremiyorduk. Bizi korkutmak mı, yoksa kızdırmak mı istemişti? Belki de oyun arkadaşı arıyordu? Aynı gün öğleden sonra, tekrar denize girmiştim. Öğleden sonraları şnorkelim ve deniz gözlüğümle deniz dibindeki güzellikleri izlemeyi bir alışkanlık haline getirmiştim. Papağanbalıklarını, denizyıldızlarını izlemekten çok hoşlansam da tedirgindim. İzlediğimi düşünüyordum. Biraz yüzdükten sonra, sığ bir bölgede durdum; yanılmamıştım. Yaklaşık 50 metre uzaklıkta bir yunusun sırt yüzgecini gördüm. Jojo, gerçekten de beni izlemişti. Bana yaklaşmadı; ancak ertesi gün denize girdiğimde yine oradaydı. Suyun içinde sanki beni bekliyormuş gibi daireler çizerek yüzüyordu. Bir tehlike anında hemen kaçabilmek için, kıyıya olabildiğince yakın yüzüyordum. Ancak, Jojo bana hiç yaklaşmıyordu.

Jojo, zaman içinde çekingenliğini üzerinden attı. Bana her gün biraz daha yaklaştı. Sonunda, aramızda yalnızca bir-iki metrelik bir uzaklık kalmıştı; Jojo'yla yan yana yüzmeye başlamıştık.

Yunus Sohbeti

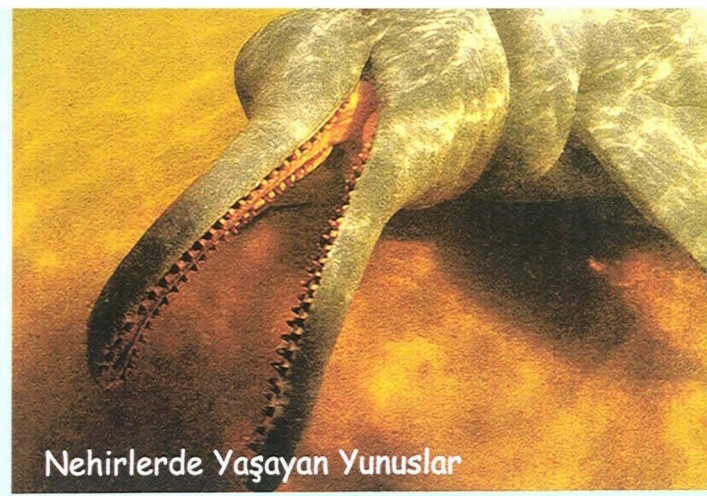
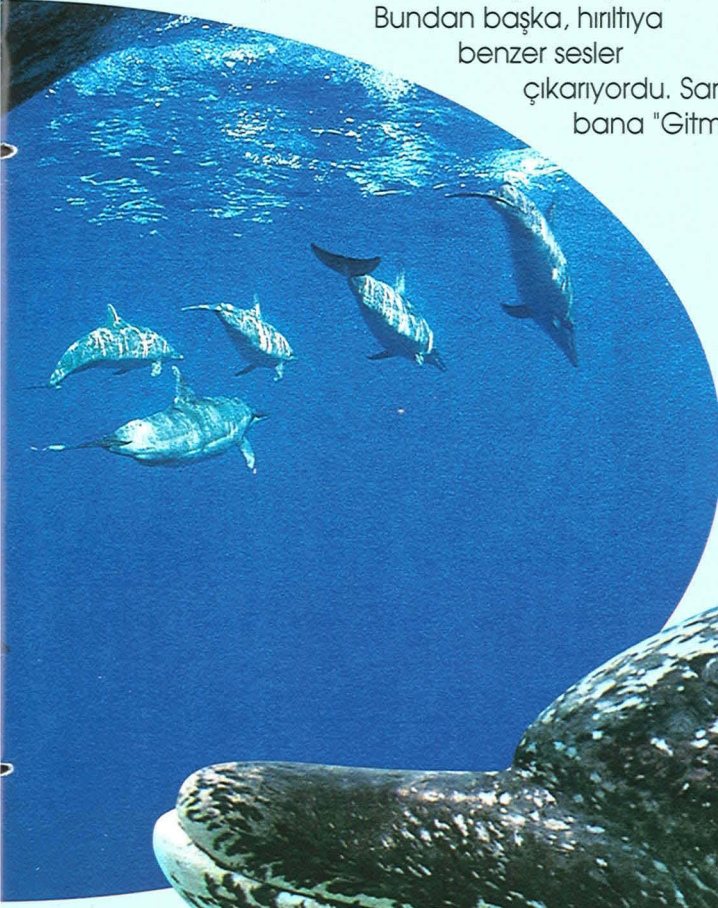
Yunuslar, avlanmak, olası tehlikelerden korunmak ve çiftleşmek amacıyla gruplar halinde dolaşıyorlar. Bilim adamları, denizin derinliğinin fazla, alanın geniş olduğu yerlerde grupların daha kalabalık olduğunu saptamışlar. Bir grubun üyeleri, değişik sesler çıkararak birbirleriyle konuşuyorlar. Özellikle şişeburunlu yunuslar bu konuda oldukça yetenekli. Isık, homurtu, gıcırta, inilti benzeri sesler çıkarabilen bu yunuslar, birbirlerini isık çalma biçimlerinden tanıyorlar.

Her gün yaptığımız bu gezintiler, benim için günün en zevkli etkinliği idi. Jojo'yla birlikte rengârenk balıkları, süngerleri, mercanları, yengeçleri, istakozları izliyorduk. Jojo bana o kadar yaklaşıyordu ki istesem ona dokunabilirdim. Ama, bunu yapmıyordum. Çünkü yunuslarla iletişim kurarken insanların uymaları gereken bir kural vardır: Her türlü yaklaşma ve dokunma hareketini yunusun başlatması gerekir. Yunuslar insanların dokunma

hareketlerini kendilerine yönelik bir tehdit olarak algılayabilirler. İşte, bu nedenle dikkatli davranarak dokunmak istediğimde ona, yavaşça kolumu uzatıyordum. O, kabul ederse koluma doğru yaklaşıyordu. Bu deneyimden, yunusların dokunulmaktan her zaman hoşlanmadıklarını anladım.

Birbirimizi gitgide daha iyi anlamaya başlıyorduk. Denizden çıkacağım zaman "Hoşçakal" anlamında elimi sallıyordum. Jojo, bunu anlıyordu; ancak gitmemi istemiyormuş gibi çevremde daireler çizerek yüzüyordu.

Bundan başka, hırıltıya benzer sesler çıkarıyordu. Sanki bana "Gitme,

Nehirlerde Yaşayan Yunuslar

Yunusların evrim sürecinde bazı türler nehirlerdeki yaşama uyum sağlamıştır. Nehir yunusları, suyun genellikle bulanık olması nedeniyle, görme duyularını neredeyse yitirmişlerdir. Gözleri çok küçüktür, neredeyse hiçbir şey göremezler. Birçoğu, upuzun, gaga biçimli bir ağız yapısına sahiptir. Bu yunuslardan bazılarının tuhaf bir yüzmeye biçimi vardır. Bu resimdeki yunusun yaptığı gibi, gövdelerinin sağına ya da soluna yatıp yan yan yüzerler. Dipte daireler çizerek yiyecek avına çıkarlar. Ne yazık ki bu yunusların sayıları, nehirlerin aşırı kirlenmesi, baraj yapımı ve yerleşim alanlarının artması yüzünden giderek azalmaktadır. Nehir yunusları, Çin'deki Yangtze Nehri'nde, Hindistan'daki Ganj ve Indus nehirlerinde, ayrıca Güney Amerika'daki Amazon Nehri'nde yaşıyorlar.

Günlük gezilerimiz giderek daha geniş alanlara yayılıyordu. Artık kıydan 2-3 kilometre uzaktaki mercan kayalıklarına gidiyorduk. Kıydan uzaklaşmanın benim açımdan tehlikeli olabileceğinin farkındaydım. Akıntıya kapılabilirdim; hava bir anda kötüleşebilirdi ya da sağlığım ile ilgili bir sorun

kal!" demek istiyordu. Bazen onu kırmayıp, "Tamam" anlamına gelen bir el işareti veriyordum. O zaman sevinçle takla atıyor ve bir oyun başlatmamı bekliyordu. Jojo, belli ki yalnızlıktan sıkılmış, kendine bir arkadaş arıyordu. Balıkçılar, bana, eskiden bölgede 15-20 kadar yunusun yaşadığını anlattılar. Ne yazık ki turistler buralarda su kayağı yapmaya başlayınca üç ay içinde bölgeyi terk etmişler. Yalnızca Jojo geri dönmüş. Büyük olasılıkla annesi öldüğü için, nereye gideceğini bilemeyip adaya geri dönmüş.

ortaya çıkabilirdi. Nedense beni kurtaracağını düşünüyordum. Derin bölgelerde gezmek Jojo'nun daha çok hoşuna gidiyordu. Mercan kayalıklarına yaklaşırken,

Jojo suyun içinde takla atıp, 10-15 metre derindeki deniz tabanına inip, sonra da aynı hızla yükselerek yanıma geliyordu. Daha sonra, bu sualtı cennetinin güzelliklerini incelemeye koyuluyorduk.

Bir gün, farkına varmadan derin bir bölgeye yaklaşmışız. Jojo, birden önüme geçerek gergin bir biçimde, bir aşağı bir yukarı yüzmeye başladı. Bir yandan da sanki daha fazla ilerlememi istemiyormuş gibi, kuyrukyüzgeciyle beni durdurmaya çalışıyordu. Jojo, birden arkama geçti, ağzını sırtıma dayayıp hafifçe iterek beni mercan kayalıklarının başladığı yere geri götürdü. Yeniden derin bölgelere doğru yüzmeye çalıştıysam da, Jojo beni engelledi.

Yunusların Yaşamı Tehdit Altında

Ne yazık ki değişik ülkelerde uygulanan balık avlama yöntemleri, ayrıca yunus etinin kimi ülkelerde yenmesi, her yıl yüzbinlerce yunusun ölmesine yol açıyor. Balıkçılar tarafından denize bırakılan birkaç kilometre uzunluğundaki ağılara takılan yunuslar genellikle kurtulamayıp boğularak ölüyorlar. Çünkü soluk almak için sık sık su yüzüne çıkmaları gerekiyor.

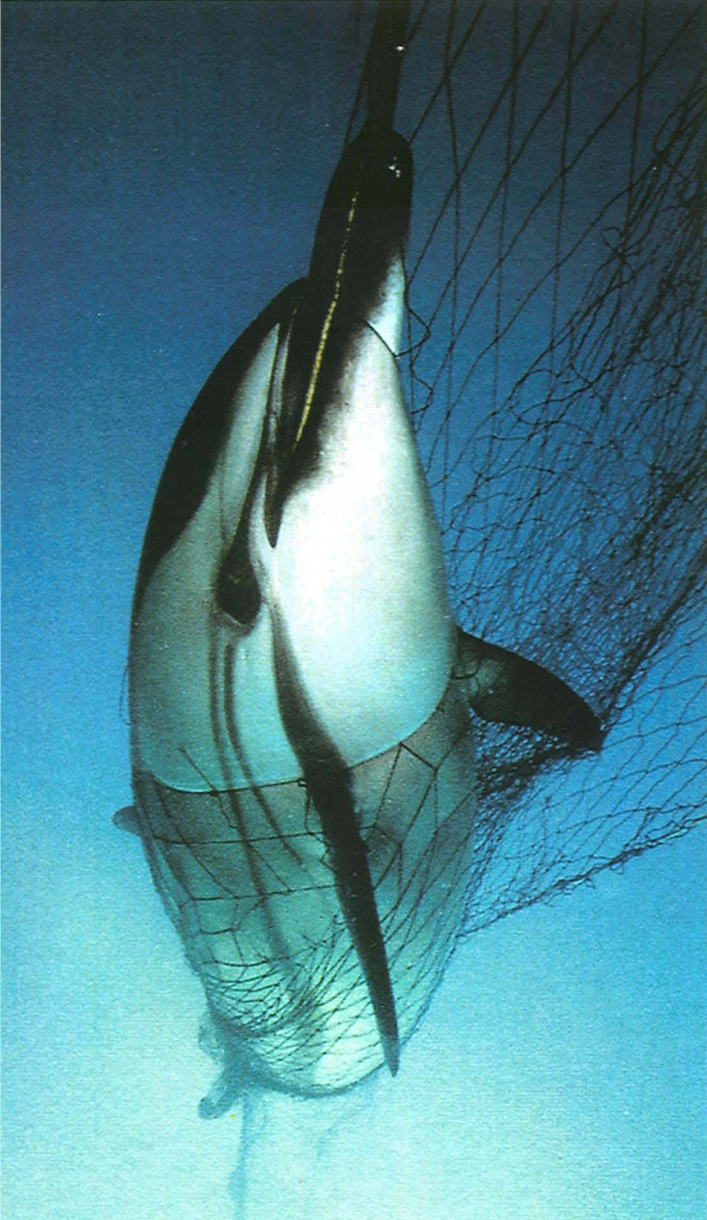
Yunuslar Öğrenmemize Yardımcı Oluyorlar

Yunusların özellikle çocukları çok sevdiklerini, onlara daha rahat yaklaştıklarını biliyor muydunuz? Çocukları ve büyükleri psikolojik olarak rahatlatıp kendilerini iyi hissetmelerini sağlarlar. İşte bu nedenle yunuslar kimi hastalıkların tedavisinde kullanılıyor. Örneğin, öğrenme güçlüğü çeken çocukların yunuslarla birlikte daha kolay öğrendikleri saptanmış.

Neden böyle davrandığını merak etmiştim. Beni, farkında olmadığım bir tehlikeden mi korumaya çalışıyordu? Yoksa her zaman dolaştığı ve bildiği alandan mı çıkmıştık?

Bir başka gün, elimi yavaşça Jojo'ya yaklaştırdım. Bunun üzerine elimi ağzına alıp beni sığıklara doğru çekti. Yaşamımda ilk kez bir yunusa tutunmuş halde onunla birlikte yüzüyordum. Denizde hızla ilerlerken, Jojo kulağa çok hoş gelen ısıklı sesleri çıkarıyordu. Ona çok yakın olduğum için, burnundan çıkan hava kabarcıklarını ve benim tarafımdaki sevimli kahverengi gözünü yakından görebiliyordum. Birkaç kez dibe daldık. Bu arada soluk alabilmem için sık sık su yüzeyine çıkarıyordu beni. Kimi zaman beni çıkarmasını beklemeden su yüzeyine çıkıyordum. Yüzeyde elimi yeniden Jojo'ya doğru uzatıyordum. O da elimi tekrar ağzına alıyordu. Gezintimiz böylece sürüyordu. Jojo'yla birlikte yaptıklarımızı yaşamım boyunca unutmayacaktım. Her gün onunla buluşabilmek için sabırsızlanıyordum.

Bir başka gezintimizde, Jojo'nun dipteki kumların arasında bir şeyle boğuştuğunu fark ettim. Neyle boğuştuğunu görebilmek için yanına yaklaştım. Şaşkınlık içinde, yaklaşık 1,80 metre boyundaki bir köpekbalığını kuma gömmeye çalıştığını fark ettim. Bunu yapmak için başını kullanıyordu. Sanırım oyun oynamaya çalışıyordu. Köpekbalığı, Jojo'nun elinden kurtulmaya çalışıyordu. Ancak, Jojo o kadar güçlüydü ki köpekbalığı ne yapsa kurtulamıyordu. O anda, Jojo'nun soluk almak için her an su yüzüne çıkabileceği aklıma geldi. Bu durumda, kızdırdığı köpekbalığı serbest kalacak ve belki de bana saldıracaktı. Hemen oradan uzaklaşmaya başladım. Arkama baktığımda, yanılmadığımı fark ettim. Jojo'yla köpekbalığı peşimden

geliyorlardı. Korkudan kollarımı öne doğru uzattım. Köpekbalığı, koluma çarptı, ama hiçbir şey yapmadan yoluna devam etti.

Jojo'nun değişik oyun anlayışını ortaya koyan bu olaydan sonra, işaretler yardımıyla anlaşmamız bir adım daha ilerledi. Ne zaman kollarımı öne doğru uzatsam, Jojo, bir köpekbalığı getirmesini istediğimi sanıyordu. Bir köpekbalığı bulunduğu zaman, peşine takılıyor; hayvan bitkin düşene kadar onu kuma gömmeye çalışıyordu. Sonra da serbest bırakıyordu.

Mercan kayalıklarında giderek daha uzun süre geçirmeye başlamıştık. Kıyıdaki mercan kayalıkları, rengârenk balık türleri, deniz kabukları, istiridyeler ve yengeçleriyle bambaşka bir güzelliğe sahipti. Fazla yorulmamak ve burada daha çok zaman geçirebilmek için kayığımle denize açıldıktan sonra dalıyordum.

Bu keşif gezilerimizin birinde ilginç bir mercan türü bulduk. Jojo, bunu bana göstermek istercesine yanıma gelip değişik sesler çıkarıyordu. Ona "Beni çek!" anlamında elimi uzattım. Jojo da bunu anlayıp ısıklı çalarak elimi ağzına aldı. Birlikte mercanların olduğu yere indik. Jojo'yla birlikte daldığımızda, soluğumu daha uzun süre tutabiliyordum. Çünkü, birlikteyken dibe daha kısa sürede iniyorduk. Ayrıca, fazla enerji harcamamış oluyordum. Mercan kayalıklarından uzaklaştıkça deniz derinleşiyordu. Jojo beni daha derinlere çekmeyi sürdürüyordu. Biraz indikten sonra, yüksek basınçtan etkilendim ve yaşamımı tehlikeye attığımı fark ettim. Soluğum tükenmişti, bir an önce su yüzeyine çıkmam gerekiyordu.

Jojo'yu bıraktım. Ancak, paletlerim de ayaklarımdan çıkmıştı. Bu durumda, çıkmam daha uzun sürecekti. Var gücümle su yüzeyine çıkmaya çalışırken, Jojo'nun sağ elimi yavaşça ağzına almaya çalıştığını fark ettim. Jojo beni hızla su yüzeyine çıkardı. Derin bir soluk aldım. Jojo yaşamımı kurtarmıştı. Jojo'ya baktım. O da bana bakarak "İyi başardım, değil mi?" dercesine ağzıyla bana dokunuyordu.

Yunusların Becerileri

Dünya'nın değişik bölgelerinde 37 türü bulunan bu sevimli hayvanlar çok akıllıdır. Bilim adamlarının araştırmaları, onların "Beyazı değil, küçük siyah topu bul ve onu eğitime götür" gibi karmaşık cümleleri anlayabildiklerini, ayrıca bir dizi sayıyı akıllarında tutabildiklerini gösterdi. Bundan başka, "klik, klik" sesleri çıkarırlar. Bu seslerin çevrelerindeki canlılara ve nesnelere çarpıp geri yansmasıyla olan biteni algırlar.

Bu adadaki görevim ne yazık ki bir süre sonra sona erdi. Jojo'dan ayrılmak zorundaydım. Onu, daha doğrusu bir yunusu yakından tanımış olmak benim için yaşamım boyunca unutamayacağım bir deneyim olmuştu. Bu, canlıların dünyasını farklı bir gözle görebilmemi sağlamıştı. Arkadaşım, bana kendi dünyasının kapılarını açarak balıkları, mercanları ve öteki canlıları onun gibi görebilmemi sağlamıştı. Onun sayesinde, yaşadığım dünyaya daha çok saygı duymaya başladım. Dahası, bu ilginç deneyimden sonra, hayvanların yaşam alanlarını korumakla ilgili sorumluluklar almaya karar verdim. Biz insanlar, geliştirdiğimiz teknolojileri (örneğin, deniz motosikletleri) kullanma biçimimizle ve yarattığımız çevre kirliliğiyle yunuslara, hatta yaşam alanlarına zarar veriyoruz. Bunun sonucunda da sayıları gittikçe azalıyor. Çoğu zaman, Dünya'ya ve canlılara egemen olmaya çalışıyoruz."

Ayşegül Yılmaz Günenç